

UDDRAG

Vi tabte

Siden angrebet på World Trade Center i 2001 har jihadisme og krigen mod terror været nøgleord i Danmarks udenrigspolitik i Mellemøsten. Men vores midler og metoder har vist sig at være helt forkerte. Udenrigs bringer et uddrag af Jakob Sheiks bog *Vi tabte* om Afghanistan.

af Jacob Sheikh

Skal vi beskrive forebyggelsen af militant islamisme de sidste 20 år, kan vi forsimplet tale om den som et løg. Løgets kerne er den borger, der potentielt kan ende som jihadist, og faseskiftet i krigen mod terror fra globalt til lokalt fokus – fra den ydre kamp mod personer og organisationer i fjerne egne til den indre kamp mod hjemlig radikaliserings og farlig tænkning har haft afgørende betydning for, hvordan vi har opfattet rækkefølgen af løgets lag. Kernen omgives af borgerens omgangskreds (for eksempel nære relationer), udenom ligger lokalmiljøet (for eksempel ressourcepersoner, skole, arbejdsplads og foreninger) efterfulgt af de kommunale indsatser (for eksempel opbyggende forebyggelsesindsatser som fritidsaktiviteter og foregribende indsatser som mentorforløb), i næste lag kommer indsatserne fra de nationale myndigheder, herunder politi og PET (for eksempel indgribende indsatser som anholdelse og retsforfølgelse), og uden om dette findes den parlamentariske beslutningsproces (for eksempel lovgivning) og de politiske og socioøkonomiske strømninger i vores samfund (for eksempel socialpolitik, ud-

lændingepolitik og økonomiske konjunkturer og arbejdsløshedsudsving). Uden om dette ligger vores forhold til resten af verden, herunder først og fremmest relationerne til andre vestlige alliance-partnere. Og i løgets alleryderste lag finder vi den udenrigspolitik, vi fører i den islamiske verden. Disse mange løglag kan vi overordnet set inddele i tre kategorier: lokalt liv, nationalt liv og internationalt liv. Det er i disse tre sfærer, at vores bekæmpelse af jihadismen finder sted, og rangordenen imellem dem dikteres af den sikkerhedspolitik, vi fører.

Hvordan skulle man være følelseskold, bare fordi man er i Danmark? Verden er forbundet.

I dag, hvor det politiske fokus er vendt indad mod 'truslen indefra', bygger vores syn på bekæmpelsen af jihadismen på det, man kunne kalde en indefra-og-ud-model. En model, der præges af kul-

turaliseringen og afpolitiseringen af jihadismen, fordi den antager, at løgkernens – borgerens 'muslimskhed' og omgivelsernes 'islamiske kul-

tur' dikterer borgerens handlinger. Og en model, der tillægger national og international politik mindre betydning. Her må vi imidlertid lytte til jihadisterne selv. Som Samuel Yemane fra Nørrebro, der læste til tandtekniker, fortalte mig, før han i 2013 selv rejste til Syrien og tilsluttede sig en uafhængig militant bevægelse:

På nettet søger du jo ikke kun på danske sider. Jeg har det godt i Danmark. Men jeg forstår dem, som tager af sted. Du kan aldrig være lykkelig, hvis dine muslimske (...) brødre og søstre er ulykkelige. Undertrykkelsen i Syrien og kampen mod muslimerne foregår først og fremmest derovre (Syrien og Irak, red.). Det er derfor, folk tager derover. Hvordan skulle man være følelseskold, bare fordi man er i Danmark? Verden er forbundet.

Yemane illustrerer et stort gab mellem, hvordan vi som politisk system tackler jihadismen, og hvad jihadisterne selv mener har kaldt dem til deres sag. I en kortlægning, jeg i 2016 lavede af danske jihadisters motivationer på baggrund af interviews, springer flere ting således i øjnene. En ting er jihadismens konstruktive appel. En anden ting er jihadisternes udtalte fokus på oplevet politisk uretfærdighed i den islamiske verden begået af både lokale og vestlige regimer – altså løgets yderste lag.

Måske er det på tide at vende modellen på hovedet. Ikke for at underkende de nære relationers og det nære lokalmiljøes afgørende betydning for en persons trivsel og robusthed over for ekstremistisk ideologi. Men for at anerkende, at fugt og svamp i selv løgets yderste lag kan føre til råd i kernen. For at bekæmpe de rodårsager, der i sidste ende kan blive til jihadistisk radikaliserings og jihadistisk vold, må vi se på alle lag, men det er en øvelse, der begynder yderst: Vi må forholde os mere indgående til den politik, vi fører i den islamiske verden, og hvis afgørende betydning alt for længe er blevet underkendt. Vi må anskue kampen omvendt. Begynde med det, der forekommer os fjernest – yderste lag i løget. Dette bør være præmissen for en ny ramme for forebyggelsen og bekæmpelsen af jihadismen: en udefra-og-ind-model.

Vi må forholde os mere indgående til den politik, vi fører i den islamiske verden, og hvis afgørende betydning alt for længe er blevet underkendt.

I det følgende vil jeg skitsere en række retninger, som vi inden for denne nye ramme må bevæge os i for at adressere jihadismens rodårsager: 1) Internationalt må vi basere vores politiske alliancer mod jihadismen på værdier og mål om politisk stabilitet og socioøkonomisk lighed. Det bør føre til et opgør med gamle magtalliancer med regimer, der understøtter jihadismens teologiske fundament, og nye alliancer med islamiske regimer, der bevæger sig i retning af demokrati og lighed. 2) Nationalt må vi erkende nationalstatens naturlige begrænsninger i bekæmpelsen af den militante islamisme og i højere grad prioritere den brede forebyggelse i en form, der inddrager snarere end mistænkliggør det muslimske civilsamfund. 3) Lokalt må vi adressere den 'forsamlingskrise', som præger det muslimske civilsamfund i ikke kun Danmark, men også flere andre vestlige lande, og som efterlader det socialt, politisk og fortælle-mæssigt vakuum til jihadisterne.

En værdibaseret sikkerhedspolitik

Da den blodigste konflikt i mange år mellem Israel og palæstinenserne brød ud i forsommeren 2021, opstod der også protester imod Israel i Danmark. En del af denne politiske kritik var lige så meget en kritik af den danske støtte til Israel, som det var støtteerklæringer til palæstinenserne. Demonstranterne kritiserede, at Danmark ikke sanktionerer Israels besættelse af palæstinensisk jord, der er i strid med international ret. De kritiserede Danmarks manglende påtale af Israels ulovlige bosættelser og lovfæstede diskrimination imod ikkejøder. De kritiserede, at Israels besættelse af et folk gennem mere end 60 år – en kendsgerning, der ifølge menneskerettighedsorganisationen Human Rights Watch gør landet til en „apartheidstat“ – ikke fører til officiel fordømmelse fra dansk side.

De kritiserede, at Danmark havde gjort det til en mærkesag at fjerne Israel-Palæstina som fast punkt på dagsordenen i FN's menneskerettighedsråd og indtil da ønskede at 'tømme' punktet for indhold – en de facto-udhuling af den palæstinensiske sag i det vigtigste forum for international politik.

De kritiserede, at Danmark i samme råd har stemt imod fordømmelse af israelske krænkelser i de annekterede syriske Golan-højer, imod kritik af israelsk undertrykkelse af palæstinenserne ret til selvbestemmelse og imod kritik af menneskeretskrænkelser i de besatte områder og fortsat international ulovlig bosætning af jødiske kolonister på Vestbredden, i Golan og i Østjerusalem.

De kritiserede, at danske beslutningstagere ingen sammenhæng drager mellem den palæstinensiske sag og ustabiliteten i den øvrige region, som skaber grobund for ekstremisme. Og de kritiserede den manglende italesættelse af Israels uproportionale vold imod civile, Israels bombninger af civile områder uden varsel, og

det faktum at Israel – ikke Hamas – som hovedregel angriber først.

Det var, som om kritiske spørgsmål om international politik – og Danmarks rolle i den – under ingen omstændigheder måtte rejses herhjemme.

Det er alle ubestridelige kendsgerninger, hvis faktuelle korrekthed er hævet over politik.

Og de blev artikulert gennem et væld af demonstrationer, informationskampagner, foredrag og offentlig politisk kritik, som – foruden en enkelt demonstration, hvor tre personer blev anholdt – forløb på fredelig, demokratisk vis.

Der var tale om legitim kritik fremført i en legitim arena, og den blev ikke mindre legitim i betragtning af den betydning, undertrykkelsen af palæstinenserne som vist har som mobiliseringsværktøj for militante islamister, og den sikkerhedsudfordring, den vedvarende undertrykkelse udgør også for vestlige lande. Alligevel var en lang række af Folketingets partier fortørnede over, at Palæstina-sympatisører 'importerede' konflikten til Danmark.

Det var, som om kritiske spørgsmål om international politik – og Danmarks rolle i den – under ingen omstændigheder måtte rejses herhjemme. At Danmark ikke var det rette forum, og at det ikke tilkom danske borgere at kritisere Danmarks og Vestens rolle radikalt, at konflikten mellem Israel og Palæstina hører til i Mellemøsten og derfor bør håndteres i Mellemøsten. Det var som en genopførelse af den samme instinktive fortrængning, den samme politiske underkendelse af det historiske Palæstinas betydning for hjemlige begivenheder og de samme bevidste frakoblingsmekanismer, som fandt sted efter 9/11, hvor vestlige aviser og politikere afviste at behandle det palæstinensiske spørgsmål i relation til jihadismen.

Ud over at blotlægge en de facto-indsnævring af, hvilke politiske synspunkter der vurderes som legitime, når de fremføres af borgere med muslimsk baggrund, viser den politiske reaktion også, hvor uvedkommende udenrigspolitiske spørgsmål betragtes i indenrigspolitisk kontekst, og hvor stor den politiske ulyst er til at rykke ved de store politiske linjer, der indvirker på de rodproblemer, som kan føre til jihadisme, herunder især udenrigspolitikken.

Det er her, en ny ramme for kampen imod jihadismen bør begynde: ved løgets alleryderste lag. Det er i Vestens forhold til den islamiske verden, at jihadismens rodårsager bedst og bredest kan adresseres. Det forudsætter, at Danmark og andre vestlige lande forlader tesen om, at udenrigspolitik – herunder sikkerhedspolitik – kun sikres med magtpolitik.

Dansk udenrigspolitik er i sin essens et forsvar for nationalstatens interesser ude i verden. På sikkerhedsområdet har dette interesseforsvar i årtier baseret sig på en forståelse af, at staten bedst fremmes og beskyttes gennem strategiske alliancer med stærke politiske magter ude i verden. Disse magters militære, økonomiske og politiske muskler er et værn, vi kan beskytte os bag. Vi betaler med vores loyalitet, mod at magten sikrer os sikkerhed og tryghed. Man kunne kalde denne type relationer for magtalliancer.

Omvendt har Danmarks relationer til store dele

Dansk udenrigspolitik er i sin essens et forsvar for nationalstatens interesser ude i verden.

af den islamiske verden lige så længe hørt til i afdelingen for udviklingspolitik. Manglende demokratisk struktur, stabilitet og sikkerhed i marginaliserede lande, hvor væksten er lav, fattigdommen høj, og uligheden råder, betragtes generelt som et problem, der løses gennem udviklingsprojekter og udviklingsbistand snarere end gennem tætte strategiske sikkerhedssamarbejder.

Som fænomen kalder jihadismen på, at vi bevæger os væk fra udgangspunktet om, at sikkerheden for vestlige samfund kun sikres gennem snævre magtalliancer. Det er indlysende, at Danmark er afhængig af internationale magtalliancer som eksempelvis NATO for at sikre sin egen suverænitet og reducere sikkerhedstruslen mod sin befolkning. Men skal sikkerhedspolitikken være en strategi, der minimerer risikoen for jihadistisk vold og jihadistisk radikaliserings, bør den også være værdibaseret. Det kan umiddelbart lyde ironisk, i lyset af hvor galt den 'demokrati-mission', Vesten som led i krigen mod terror har ført i den islamiske verden, er forløbet.

Når Vestens værdikampagne efter 9/11 aldrig har vundet legitimitet, troværdighed eller bred lokal opbakning i de islamiske befolkninger, skyldes det blandt andet de faktorer, jeg har beskrevet i kapitel 8: vestlig støtte til illiberale statsledere, vestlig modarbejdelse af frie valg, vestlig støttet undertrykkelse af demokratiske protestbevægelser, vestlige brud på menneskerettigheder og manglende indsigt og respekt for diversiteten i de lokale befolkninger. Diskrepansen mellem, hvilke værdier Vesten hævdede at forsvare, og hvilke værdier Vesten reelt forfægtede, blev for stor.

Det er en lektie, der rummer vigtig læring for fremtiden. For hvis Danmark og Vesten reelt ønsker mere demokrati, flere borgerlige frihedsrettigheder og mere helstøbte retsstat, bør disse værdier også i højere grad være styrende for, hvilke aktører vi allierer os med.

Islamiske lande som Malaysia, Indonesien, Tunesien, Bangladesh, Senegal, Marokko, Mali, Albanien, Libanon og Algeriet har alle i forskellig udstrækning og med forskellige hensigter bevæget sig i retning af visse demokratiske og liberale reformer, som Vesten i langt højere grad end i dag bør fremme. Det er lande, hvor der i mange tilfælde fortsat findes politisk undertrykkelse, men hvor borgerne gradvis er blevet tildelt flere og flere rettigheder.

Omvendt er det eksempelvis uholdbart, at vi poster penge i regimer som Saudi-Arabien – Danmarks måske allervigtigste allierede i den islamiske verden sammen med Pakistan – der som statsreligion har institutionaliseret netop den blanding af wahhabisme og salafisme, som jihadistisk ideologi bygger på. Saudi-Arabien har sammen med andre Golfstater støttet jihadistiske grupper i Syrien og er som en af regionens supermagter den mest betydningsfulde spredder af værdier, der er i fundamental modstrid med demokrati, liberale frihedsrettigheder og retsstatsprincipper.

Landet er tæt allieret med verdens største krænkere af menneskerettigheder, Kina, og har som led i rivaliseringen med Iran og Tyrkiet de facto allieret sig med Israel, en anden systematisk krænkere af international lov. Dermed er Saudi-Arabien med til at understøtte den betydeligste kilde til politisk uro og jihadistisk mobilisering i regionen, undertrykkelsen af det palæstinensiske folk. Bombardementerne i Yemen, der har skabt en af verdens største humanitære katastrofer og ofte indgår i propagandamateriale for jihadistisk rekruttering, anføres af Saudi-Arabien.

Islamologen Gilles Kepel har beskrevet Saudi-Arabiens mål som ønsket om at „række ud og sprede wahhabismen på tværs af den islamiske verden (...) for at 'wahhabisere' islam og herigen-nem reducere variationen af stemmer inden for religionen til et enkelt kald“.

Landets ultrakonservative religiøse præstestand sætter rammerne for befolkningens liv, ekstremistiske tv-kanaler promoverer drømmen om at sprede wahhabismen, og investeringer i rabiate religiøse læreanstalter fra Mauretanien



Vi bekæmper Islamisk Stat, fordi de dræber, stener, skærer hænder af, balsbugger, ødelægger historisk arv, kæmper imod kvinderettigheder og forfølger ikkemuslimer. Men vi støtter Saudi-Arabien, der gør sig skyldig i samme forbrydelser.

Stat, fordi de dræber, stener, skærer hænder af, halshugger, ødelægger historisk arv, kæmper imod kvinderettigheder og forfølger ikkemuslimer. Men vi støtter Saudi-Arabien, der gør sig skyldig i samme forbrydelser.

“Sidstnævnte er bedre klædt og mere snu, men gør de samme ting,” skriver den algeriske forfatter og journalist Kamel Daoud, der kalder Saudi-Arabien for “an ISIS that has made it”: “I sin kamp imod terrorisme erklærer Vesten krig imod den ene, men giver hånd til den anden.”

5 af de 19 flykaprere ved 9/11 kom fra Saudi Arabien, hvis statsledere jævnligt modtager vestlige politik- og erhvervsdelegationer på diplomatisk charmeoffensiv. To kom fra de Forenede Arabiske Emirater, som overvåger og undertrykker sine borgere, men modtager våben, politisk rygdækning og overvågningsudstyr fra blandt andet Danmark.¹² En kom fra Libanon, det måske største forsamlingshus for vestlige diplomater i regionen. Og den sidste kom fra Egypten, hvis brutale diktator i årtier var en af Vestens mest trofaste allierede. 9/11 kan selvsagt ikke tilskrives regimerne i Riyadh, Abu Dhabi, Beirut og Kairo, men det er paradoksalt, at krigen mod terror har fået os til at gå i krig mod Taliban i Afghanistan og Saddam Hussein i Irak for at eliminere al-Qaeda, alt imens vi velvilligt knytter tættere bånd til jihadismens fødekanaler

Det har sin pris. Lande som Saudi-Arabien og Qatar bærer en del af ansvaret for, at jihadismen som ideologi er vokset så eksplosivt de seneste to årtier. Og det er en udvikling, Vesten ikke

til Bosnien har til formål at modarbejde og influere mainstream-fortolkninger af islam på tværs af kloden. Det er opskriften på en fremtidig konsolidering af jihadismen som bevægelse. Vi bekæmper Islamisk

blot systematisk fortrænger, men støtter direkte gennem disse magtalliancer. Wahhabismen drømmer som jihadismen om at genskabe fortidens islamiske storkalifat, og bekæmpelsen af jihadismen som ideologi begynder med at løsne båndene til flere af de magter, Danmark og store dele af Vesten allierer sig med.

Her kan også nævnes Israels undertrykkelse af palæstinenserne, som jihadisterne ofte selv hævder er et hovedmotiv for deres handlinger. Danmarks og andre vestlige landes tætte alliance med Israel bygger på en forståelse af sikkerhedspolitik som magtpolitik; Israel betragtes som en regional politimand, der kan holde kaos og krig på afstand med militær magt. Denne tilgang underkender imidlertid de sikkerhedsimplicationer, Israels undertrykkelse på lang sigt har for stabiliteten i hele regionen. En undertrykkelse, der ikke blot er uforenelig med den respekt for internationale lov og menneskerettigheder og de demokratiske værdier, Vesten ønsker at styrke, men også øger den ulighed, der tjener som en evig kilde til jihadistisk rekruttering.

Skal Danmark og Vesten anlægge en mere kritisk linje over for lande som Saudi-Arabien, Israel og Qatar, kræver det alliancer andetsteds. Her bør en værdibaseret udenrigspolitik føre til tættere samarbejde med regimer i den islamiske verden, der udvikler sig i retning af mere demokrati, stærkere retsstatsprincipper og mere individuel frihed, også selv om de ikke kan betragtes som sekulære, og selv om demokratiseringen ligefrem sker på islamiske villkår (i flere islamiske lande legitimeres demokratiet gennem islamiske begreber som *shūrā* ('konsultation'), *maṣlaḥa* ('offentlig interesse' eller 'fælles bedste') og 'adl (retfærdighed).

Den demokratiseringsproces, Tunesien indledte under det arabiske forår, var ikke en sekulariseringsproces. Den bragte islamister til magten, som til gengæld står på en legitim demokratisk valgproces, på en forfatning, der stadig adskiller religion og stat, og på en ideologi, der udgør en tydelig islamisk og fredeligt funderet modfortælling til jihadismen (omend der i øjeblikket hersker uroligheder og kampe om den tunesiske magtdeling).

Magtpolitisk set er Tunesien ikke en ønskeallieret. Landet har svag international gennemslagskraft og ringe militærstyrke og er marginaliseret selv i mange regionale spørgsmål.

Set med vestlige briller er der også værdimæssige bekymringer, herunder netop at Tunesien bevæger sig væk fra sekularismen. Til gengæld ønsker den tunesiske befolkning et frit og demokratisk samfund på deres egne præmisser, som alene i sin eksistens modarbejder jihadismen, og landet forbliver derfor en nøglestat i relation til jihadismebekæmpelse. Det samme kan man sige om islamiske lande som Algeriet og Sudan samt lande uden islamisk majoritet som eksempelvis Kenya. Det er lande, hvis udvikling og stabilitet Danmark og andre vestlige lande har en afgørende interesse i at fremme, hvis sumpen af jihadistisk gødning skal drænes. Her forudsætter en tættere alliance et opgør med den fejlagtige forestilling om islam som et selvstændigt sikkerhedsproblem, som civilisationismen og krigen mod terror har frembragt. Den vigende vestlige opbakning til Tunesien efter

Fordi Vestens udenrigspolitik forstås som magtpolitik snarere end værdipolitik, foretrækkes den kortsigtede stabilitet

det islamistiske Ennahda-partis valgsejr vækker mindelser om Vestens kup mod den nationalistiske Mohammed Mossadeqs sejr ved det demokratiske valg i Irak i 1951: Fordi Vestens udenrigspolitik forstås som magtpolitik snarere end værdipolitik, foretrækkes den kortsigtede stabilitet, autokratiet kan give, over den langsigtede stabilitet, demokratiet kan give, og som de islamiske befolkninger ønsker. Det er en politik, som antager, at disse befolkninger ikke er i stand til at skabe politisk og sikkerhedsmæssig orden uden en brutal diktator.

At regimer i den islamiske verden måtte have et islamisk udtryk – eller ligefrem islamistisk udtryk som Tunesien, eller som det var tilfældet med valget af Det Muslimske Broderskabs Mohamed Morsi som præsident i Egypten i 2012 – bør ikke kategorisk udelukke strategiske politi-

ske alliancer, så længe de oprigtigt bevæger sig i retning af værdier, Vesten ønsker at fremme, og både doktrinært og reelt bekæmper den militante islamisme.

Det er lande, hvis politiske udvikling er fundamental for at få bremsset jihadismens fremmarch i regionen – og dermed også i Vesten på sigt. At møde disse regimer med afmålt passivitet, som det har været tilfældet særligt under og efter det arabiske forår, er omvendt som at acceptere deres omstyrtelse, hvilket vil føre til mere ustabilitet, mere autoritarisme og bedre grobund for jihadismen.

Jakob Sheikh er journalist og forfatter til bøgerne Danmarks børn i hellig krig og Vi tabte. Fra 2010 til 2017 var Jakob Sheikh ansat på Politiken, og fra 2017 til 2019 var han særlig rådgiver for daværende justitsminister Søren Pape.